

СТИЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗВО

*Мороз Л. І. докторка психологічних наук,
професорка, професорка кафедри психології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0003-2840-6689>*

Когнітивний стиль діяльності є стійкою особистісною характеристикою, що дозволяє прогнозувати успішність професійного навчання студентів і подальшої їхньої діяльності як фахівця. Структура стилів інтелектуальної діяльності студентів під час навчання у ЗВО є характеристикою динамічною (за рахунок перетворення до закінчення навчання у ЗВО «дискорданного» стилю інтелектуальної діяльності (тип F) на оптимальніші стилі), багато у чому обумовленою формуванням у перебігу навчально-виховного процесу у ЗВО професійно важливих якостей, необхідних майбутньому фахівцеві. Однак, у досліджуваних п'яти когнітивних стилях інтелектуальної діяльності (умовні типи A, B, C, D і E) простежується тенденція до їхньої стійкості в процесі навчання.

Ключові слова: когнітивний стиль діяльності; успішність професійного навчання; студенти; стилі інтелектуальної діяльності; стійкість; процес навчання.

Вступ. Одним з основних чинників, що впливають на успіх професійного навчання та подальшої професійної діяльності фахівця, є стиль діяльності, що формується або вже сформований, який містить повний перелік індивідуально-психологічних особливостей особистості. Стиль діяльності, якому надається перевага, дозволяє особистості ефективно адаптуватися до певних умов життєдіяльності. Прояв стилю діяльності різноманітний і знаходить своє відображення у способах дії, прийомах організації психічної діяльності та особливостях реакцій і психічних процесів. Ця стійка система як сукупність найефективніших прийомів і способів організації людиною власної діяльності та поведінки має адаптивну функцію (Кокун, 2004).

Теоретичне підґрунтя. На думку деяких дослідників (Бондар С.І., 2000 та ін.), найпростішим та найінформативнішим методом оцінювання індивідуального стилю діяльності людини є врахування когнітивних стилів. Когнітивні стилі - це індивідуально-своєрідні способи перероблення інформації про власне оточення, що суттєво впливають на особливості перебігу індивідуальних адаптаційних процесів до різних видів діяльності (у т. ч. і навчальної). Особливу

увагу на вивчення особливостей адаптації до умов навчання слід приділяти у ЗВО з неструктурованим типом діяльності, де висувуються підвищені вимоги до інтелектуальних якостей та особистісних властивостей кандидата і майбутнього фахівця (Гармаш Л., Коцур Н., 2009; Дідух М.М., 2019; Перетятко В., 2023; Спіріна Т.П., Зарюгіна Ю.Є., 2014).

Відмінна риса емпіричного підходу полягає у тому, що деякими авторами зроблено акцент на адаптивній функції стилю, у структурі якого виокремлено два компоненти: психофізіологічний і психологічний. Природничо-науковий підхід - третій етап розвитку досліджень індивідуального стилю діяльності (Гарднер Г., 2004; Witkin, Herman A. et al., 1977). Цей підхід дозволяє вважати, що стиль діяльності характеризує багато комбінацій різних дій. При цьому ці комбінації виконуються людьми однаковиими способами, що дозволяє об'єднати цю популяцію в єдину категорію за стильовими особливостями діяльності.

При зіставленні прийнятих у психології понять «когнітивний стиль» та «індивідуальний стиль діяльності» людини перший може розглядатися як більш вузьке поняття порівняно з індивідуальним стилем діяльності. Аналіз основних категорій

когнітивного стилю та індивідуального стилю діяльності, ухвалених у психології, засвідчив, що вони не є рядоположними і що перша перебуває у відношенні супідрядності до другої.

У психології було розроблено типологію стилів інтелектуальної діяльності (СІД). На сьогодні виокремлюють шість умовних типів: А («креативний»), В («популяційний»), С («дефіцитний»), D («продуктивний»), Е («ригідний»), F («дискорданний»). Стили виокремлювали на основі результатів, отриманих за батареєю психофізіологічних тестів, спрямованих на вивчення наявності та вираженості пізнавальних здібностей індивіда (пам'яті, уваги, мислення тощо). Досліджуваними перемінними були: продуктивність (темپ сприйняття і перероблення інформації), ефективність (раціональний компонент

інтелектуальної діяльності, тобто здатність за обмежений час знаходити єдиний правильний варіант розв'язання задачі) і надійність (співвідношення двох попередніх перемінних) виконання методик.

Мета статті – презентація результатів вивчення психологічних особливостей студентів з різними стилями інтелектуальної діяльності та оцінка їхньої значущості для успішності адаптації до умов навчання у ЗВО.

Методи дослідження – експертне опитування, тестування, методи математичної статистики.

Результати та обговорення. Відповідно до мети та завдань дослідження було обстежено 160 осіб. У табл. 1 зазначено психологічні та соціально-психологічні методики, які використовувалися під час обстеження.

Таблиця 1

Методики, що використовуються під час дослідження

Назва методики	Призначення
<i>Методики психологічного та психофізіологічного обстеження</i>	
«КР-3-85» (М.Решетников, 1989)	Вивчення пізнавальних психічних функцій - рівня загального інтелектуального розвитку (ЗІР)
Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (БОО) (О.Маклаков, 2002)	Вивчення адаптаційних можливостей індивіда на основі оцінки деяких психофізіологічних і соціально-психологічних характеристик особистості.
Стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості (СБДО) (Л.Собчик, 2000)	Вивчення особистісних особливостей, побудови «профілю» особистості
<i>Методики соціально-психологічного дослідження</i>	
Експертні оцінки студентів в процесі навчання	Успішність професійного навчання (УПН), дисципліна (Д), якість виконання обов'язків (О), дії у стресових ситуаціях (ДСС), професійна спрямованість (ПС), авторитет у студентському колективі (А)
Катамнестичний аналіз, що дозволяє зіставити дані професійного психологічного добору та експертні оцінки успішності професійної діяльності фахівців	Через 5 років після закінчення студентами ЗВО було здійснено експертне оцінювання рівня професіоналізму, професійної спрямованості та якості виконання обов'язків фахівців

Результати, отримані під час експериментального дослідження, було піддано математико-статистичному опрацюванню за допомогою методів частотного, порівняльного (t-критерій Стюдента, χ^2 -критерій Пірсона) і кореляційного (r-коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона) аналізу. Обчислювали такі значення і параметри одновимірних

статистик: середнє арифметичне, дисперсія і стандартне відхилення, середня помилка.

Досліджували частоту зустрічальності когнітивних стилів у досліджуваних вибірках юнаків та інок, які вступають до ЗВО. Більшість тих, хто вступає до ЗВО незалежно від статі було віднесено до «популяційного» типу (умовний тип В) (табл. 2).

Частота зустрічальності стилів інтелектуальної діяльності в абітурієнтів (%)

Умовні стилі інтелектуальної діяльності	Група абітурієнтів ЗВО зі структурованим типом діяльності (ЗВО-1)		Група абітурієнтів до ЗВО з неструктурованим типом діяльності (ЗВО-2)	
	Юнаки (n=40)	Юнки (n=40)	Юнаки (n=40)	Юнки (n=40)
A (креативний)	9,5	11,8	14,3	1,5
B (популяційний)	42,9	29,4	33,2	29,4
C (дефіцитний)	19,1	31,8	15,1	20,1
D (продуктивний)	4,8	2,4	10,5	13,9
E (ригідний)	4,8	7,1	1,4	3,1
F (дискордантний)	20,2	18,8	25,4	31,7

Однак юнкам, порівняно з юнаками, більшою мірою притаманний «дефіцитний» (тип С) і «ригідний» (тип Е) СІД. Ці умовні типи СІД характеризуються нижчим темпом мислення і відповідно схильністю до повільного темпу виконання діяльності, але надійного при монотонії. Водночас юнаків, найчастіше, відрізняє наявність СІД «продуктивний» (тип D). Такий розподіл

умовних типів СІД у групах юнаків та юнок, можливо, пов'язаний з особливостями виховання юнаків та юнок. Частота зустрічальності СІД у юнок, які вступають до ЗВО із неструктурованим типом діяльності, багато у чому відрізняється від аналогічних показників порівняно із юнками, які вступають до ЗВО зі структурованим типом діяльності (рис. 1).

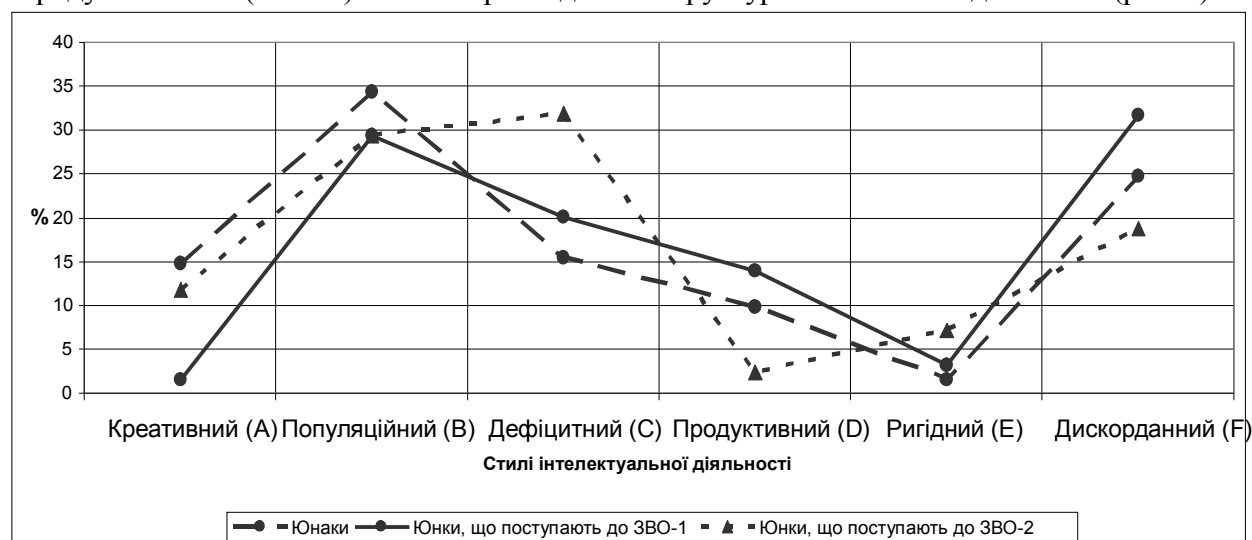

Рис. 1. Частота зустрічальності стилів інтелектуальної діяльності у групах юнаків та юнок

Це може свідчити про наявність у таких дівчат психологічних характеристик, що формувалися в умовах виховання, характерних більшою мірою для юнаків, що може бути зумовлено ціннісними орієнтаціями та мотиваційними установками у представниць цієї вибірки. Частота зустрічальності «дискордантного» (F) СІД є однаковою у вибірках юнаків та юнок. Вона сягає 25-31,7% випадків, що може свідчити про незавершений віковий процес формування когнітивних стилів.

Найуспішнішими в процесі вступу до

ЗВО з підготовки фахівців із неструктурованим типом діяльності виявилися кандидати із «креативним» (А) і «популяційним» (В) стилями інтелектуальної діяльності (до 58%) (рис. 2, вступ. - абітурієнти, зараховані до ЗВО; не вступили - абітурієнти, які пройшли ППД, але не вступили до ЗВО у зв'язку із невдалим складанням предметних іспитів; ППД4 - абітурієнти, віднесені до 4 категорії професійно-психологічного добору = професійно непридатні).

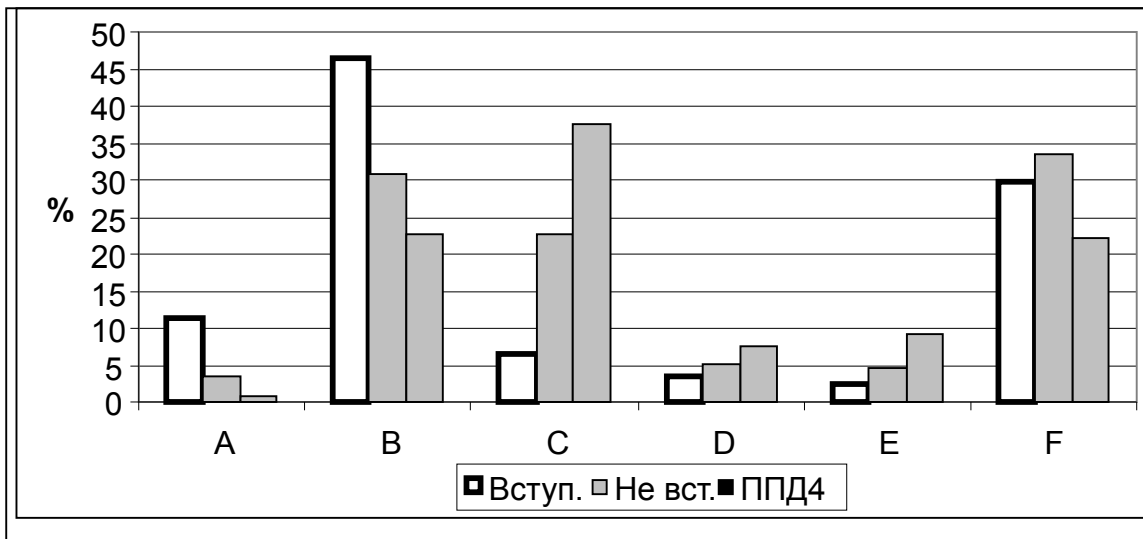

Рис. 2. Частота зустрічальності стилів інтелектуальної діяльності в абітурієнтів на навчання у ЗВО (у %)

Серед тих, хто вступив, до 58% кандидатів було віднесено до умовних типів А і В (від загальної кількості абітурієнтів, які вступили до ЗВО). Найменш успішними в аспекті вступу до ЗВО виявилися абітурієнти із «дефіцитним» (тип С), «ригідним» (тип Е), «продуктивним» (тип D) СІД (2,6% - 3,5% відповідно, від загальної вибірки абітурієнтів). Найбільш неуспішними в процесі вступу до ЗВО є абітурієнти «дефіцитного» (С) СІД: процедури ППД не пройшли 37,7%, надалі не склали предметні іспити 22,6%, а вступили лише 6,4% від загальної кількості осіб зазначеного когнітивного стилю.

Виявлено, що у досліджуваних вибірках абітурієнтів до 29,5% обстежених осіб виявилися із «дискордантним» стилем інтелектуальної діяльності (умовний тип F). Надалі відмічається зменшення кількості осіб із цим стилем і перетворення його під впливом навчально-виховного процесу у ЗВО на більш оптимальні СІД: «креативний», «популяційний» і «ригідний». Однак, у решти п'яти досліджуваних когнітивних стилів діяльності простежується тенденція до їхньої стійкості в процесі навчання. У

більшій частині студентів до кінця навчання у ЗВО властивий стиль інтелектуальної діяльності був збережений.

Вивчення успішності професійної адаптації студентів із різними стилями інтелектуальної діяльності на початковому етапі навчання у ЗВО (за даними експертних оцінок) показало, що найуспішнішими у навчанні та професійній адаптації є студенти «креативного» та «популяційного» СІД (табл. 3). Крім того, вищий рівень професійного навчання (РПН) у цієї категорії осіб зберігається і на завершальному етапі навчання.

Студенти «дефіцитного» і «продуктивного» СІД є менш успішними у навчанні. Їм важче, ніж іншим, пристосуватися до умов професійного навчання, що пояснюється наявністю особистісних особливостей. Для них характерною є наявність затяжної професійної адаптації.

Під час навчання у ЗВО найбільшу кількість відрахованих студентів становили особи із «креативним», «дефіцитним» і «продуктивним» СІД. Представники «популяційного» та «ригідного» СІД становили найменший відсоток відрахованих студентів (рис. 3).

Порівняння середніх значень експертних оцінок різних когнітивних стилів

Експертні оцінки	Умовні стилі інтелектуальної діяльності					P
	A (M $\pm$ m)	B (M $\pm$ m)	C (M $\pm$ m)	D (M $\pm$ m)	E (M $\pm$ m)	
РПН	3,75 $\pm$ 0,13		3,1 $\pm$ 0,19			< 0.001
О	3,72 $\pm$ 0,10		3,25 $\pm$ 0,17			< 0.01
РПН	3,75 $\pm$ 0,13			2,90 $\pm$ 0,21		< 0.001
РПН		3,62 $\pm$ 0,07	3,1 $\pm$ 0,19			< 0.01
О		3,60 $\pm$ 0,06	3,25 $\pm$ 0,17			< 0.05
РПН		3,62 $\pm$ 0,07		2,90 $\pm$ 0,21		< 0.001
ДСС		3,51 $\pm$ 0,05			3,13 $\pm$ 0,22	< 0.05
ДСС				3,64 $\pm$ 0,15	3,13 $\pm$ 0,22	< 0.05

Примітка: УПО - успішність професійного навчання, О - якість виконання обов'язків, ДСС - дії в стресових ситуаціях

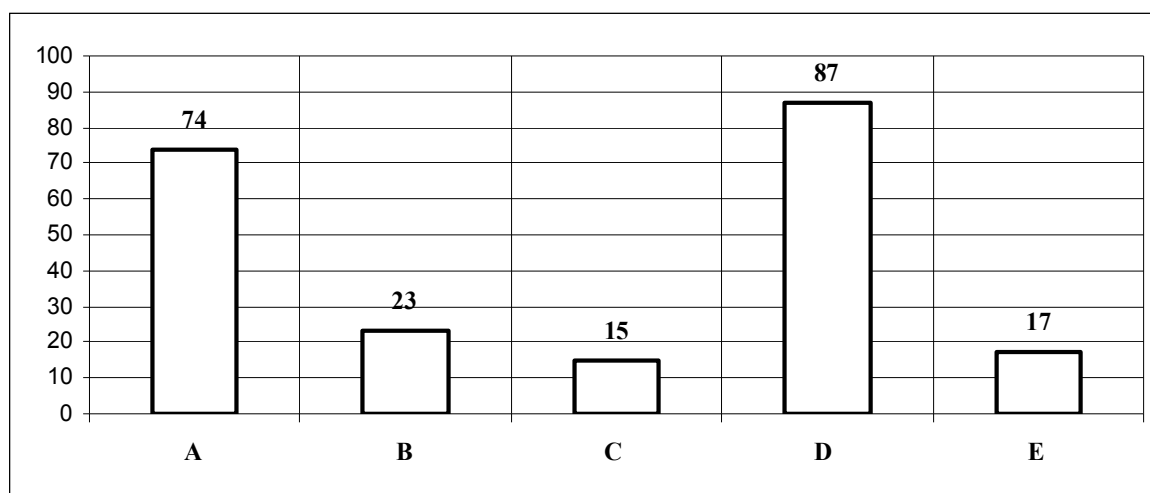

Рис. 3. Частота зустрічальності стилів інтелектуальної діяльності у студентів, відрахованих під час навчання у ЗВО (у %)

Основною причиною відретування студентів із «креативним» СІД стала негативна професійна спрямованість і небажання продовжувати навчання у ЗВО.

Представники «продуктивного» (D) когнітивного стилю частіше за інших відретувані з причин «недисциплінованості» та через хворобу. Відсоток відретування через хворобу у цього типу у 2-6 разів є вищим, ніж в інших, що свідчить про зтяжний період професійної адаптації, який багато у чому визначається особистісними особливостями студентів типу D.

Особи із «дефіцитним» (тип C) СІД здебільшого було відретувано через

академічну неуспішність і недисциплінованість, що багато у чому пояснюється особливостями організації у них пізнавальних психічних процесів, які не сприяють ефективному засвоєнню навчальної інформації.

Під час вивчення ефективності професійної діяльності випускників ЗВО різних стилів інтелектуальної діяльності як спеціалістів встановлено, що найуспішнішими у професійній діяльності є представники «популяційного» (тип B) і «ригідного» (тип E) когнітивного стилю, позаяк показники за оцінками їхніх керівників (експертні оцінки) у таких осіб є достовірно вищими, ніж у решти (рис. 4).

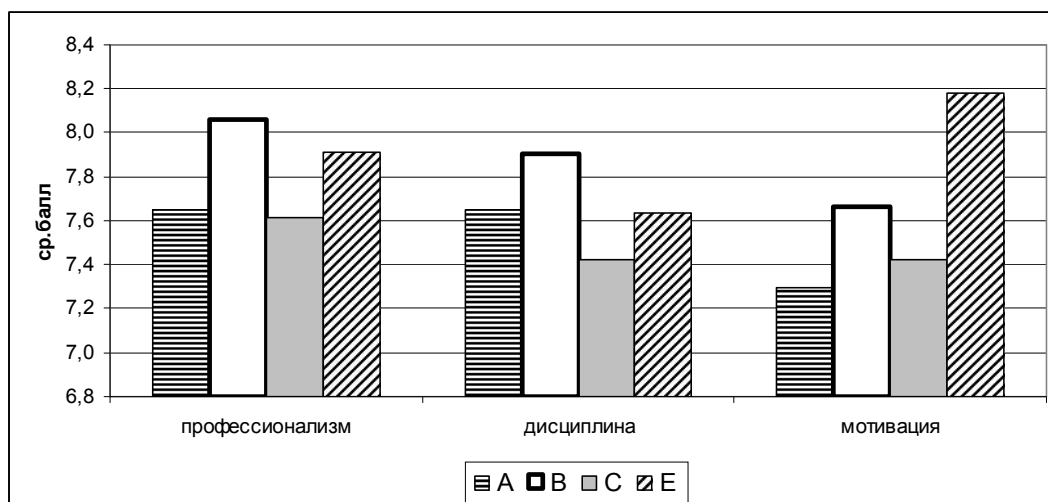

Рис. 4. Показники експертних оцінок випускників із різними стилями інтелектуальної діяльності (у балах)

Фахівці умовного типу А недостатньо успішні у діяльності на первинних посадах, зорієнтовані на звільнення з роботи, проте вельми успішні на наукових і викладацьких посадах, де їхній високий інтелектуальний потенціал знаходить свою затребуваність.

Невисокими показниками за усіма досліджуваними критеріями вирізняються представники «дефіцитного» (С) СІД. Це може свідчити про меншу ймовірність досягнення подальших успіхів у професійній діяльності.

Найбільш гармонійними особистісними особливостями володіють студенти із «популяційним» СІД (тип В), оскільки середні значення за усіма шкалами перебувають у діапазоні 50-65Т балів. У представників «креативного» когнітивного стилю (тип А) порівняно із «популяційним» (В) СІД, за $p < 0,05$, спостерігалось підвищення за шкалою «емоційної лабільності» (шкали Ну, СБДО). Відомо, що студенти із «креативним» СІД, здебільшого, володіють високим рівнем інтелектуального розвитку і з часто неадекватно завищеною самооцінкою.

Студенти із «дефіцитним» СІД (тип С) більше за інших схильні до прояву різних акцентуацій. Вони є менш товаришескими (Si, СБДО), більш замкнутими та схильними до стресогенного впливу (D, СБДО), фіксованими на зовнішніх і внутрішніх проблемах (Pa, СБДО), що може ускладнювати процес подальшої професійної адаптації. Крім того, нові умови

життєдіяльності не дозволяють деяким представникам типу С працювати у комфортному для такого типу людей режимі, що може призвести до гіпостенізації та наростання тривожності (середнє значення за шкалою Pt вище, ніж у студентів із «популяційним» СІД).

Представники із «продуктивним» СІД (тип D) вирізнялися ознаками нестійкості інтересів та уподобань, емоційної нестійкості (Ну, СБДО), імпульсивності (Pd, СБДО), емоційної напруженості у разі труднощів в адаптації, акумуляції афектів із подальшою розрядкою.

Достатньо гармонійними є профілі студентів із «ригідним» СІД (тип Е). Однак, особам типу Е більш властива пасивність особистісної позиції, сентиментальність, чутливість і вразливість (Mf, СБДО за $p < 0,05$). У студентів із «ригідним» когнітивним стилем помітніше проявляються чуйність, м'якість, емпатійність. Крім того, для них характерною є рефлексивність «застрагуючого типу» (D, СБДО за $p < 0,05$), що безпосередньо ускладнює процес професійної адаптації.

Під час проведення порівняльного аналізу особистісних адаптаційних здібностей представників різних стилів інтелектуальної діяльності встановлено, що соціально-психологічна адаптація у студентів із «креативним» СІД відбувається легше та успішніше, ніж у представників інших когнітивних стилів (табл. 4).

Показники шкал Багатовимірного особистісного опитувальника у студентів із різними стилями інтелектуальної діяльності

Шкали БОО	Середнє значення (бали) і стандартна помилка		Р
	А («креативний»)	В («популяційний»)	
Поведінкова регуляція (ПР)	5,31±0,67	8,36±0,51	< 0,001
Комунікативний потенціал (КП)	5,56±0,40	7,31±0,30	< 0,001
Моральна нормативність (МН)	3,97±0,48	5,90±0,27	< 0,001
Особистісний адаптивний потенціал (ОАП)	14,83±1,30	21,58±0,89	< 0,001
	В («популяційний»)	С («дефіцитний»)	
Поведінкова регуляція (ПР)	8,36±0,51	13,00±1,80	< 0,01
Особистісний адаптивний потенціал (ОАП)	21,58±0,89	29,10±3,08	< 0,01
	В («популяційний»)	Д («продуктивний»)	
Комунікативний потенціал (КП)	7,31±0,30	9,55±0,95	< 0,05
Моральна нормативність (МН)	5,90±0,27	8,55±0,71	< 0,01
Особистісний адаптивний потенціал (ОАП)	21,58±0,89	29,90±2,69	< 0,01
	С («дефіцитний»)	Е («ригідний»)	
Поведінкова регуляція (ПР)	13±1,80	7,88±2,12	< 0,05
Особистісний адаптивний потенціал (ОАП)	29,1±3,08	21,25±2,73	< 0,05

Найбільших труднощів у соціально-психологічній адаптації зазнають особи із «дефіцитним» СІД (тип С). Вищі показники за шкалами ПР і ОАП ($p < 0,01$) можуть свідчити про їхню більшу психічну нестійкість. Студенти із «дефіцитним» СІД (тип С) є більш схильними до нервово-психічних зривів, менш адекватними в самооцінці з огляду на наявність особистісних особливостей та особливостей психічної діяльності («нав'язаний» темп навчання в ЗВО призводить до сильного емоційного напруження).

В осіб із «продуктивним» стилем інтелектуальної діяльності соціальна адаптація проходить важче, ніж в осіб умовних типів А і В, але легше, ніж у представників умовного типу С. Для студентів із цим когнітивним стилем характерним є ігнорування інструкцій, повчань і вимог, що підтвердилося нижчим рівнем МН ($p < 0,01$) (табл. 3). У зв'язку з тим, що для представників типу Д більше за інших є характерними переважаючі реакції психотичного характеру (Pd, Hy, СБДО), схильність до афектів із подальшою

розрядкою, можна припустити, що їм складніше встановлювати контакти у новому колективі, ніж особам типу В (КП, методика БОО, при $p < 0,05$).

Представники «ригідного» СІД є психічно стійкішими за «дефіцитний», оскільки володіють такими якостями, як наполегливість, посидючість, ригідність, що дає змогу стримувати емоції, успішніше контролювати власну поведінку (ПР, ОАП, методика БОО, за $p < 0,05$). Крім того, осіб із цим СІД вирізняє висока толерантність до монотонії, що також може свідчити про стриманість і більшу врівноваженість.

Розроблено рекомендації щодо врахування стилів інтелектуальної діяльності студентів при організації навчального процесу у ЗВО (рис. 5).

Із врахуванням віднесення осіб до того чи іншого СІД фахівцями, які проводять професійне консультування (1 етап), можуть бути проведені роз'яснювальні бесіди щодо можливих труднощів адаптації до подальшої професійної та навчальної діяльності, що можуть виникнути в абітурієнтів певних типів на етапах вступу та навчання до ЗВО.

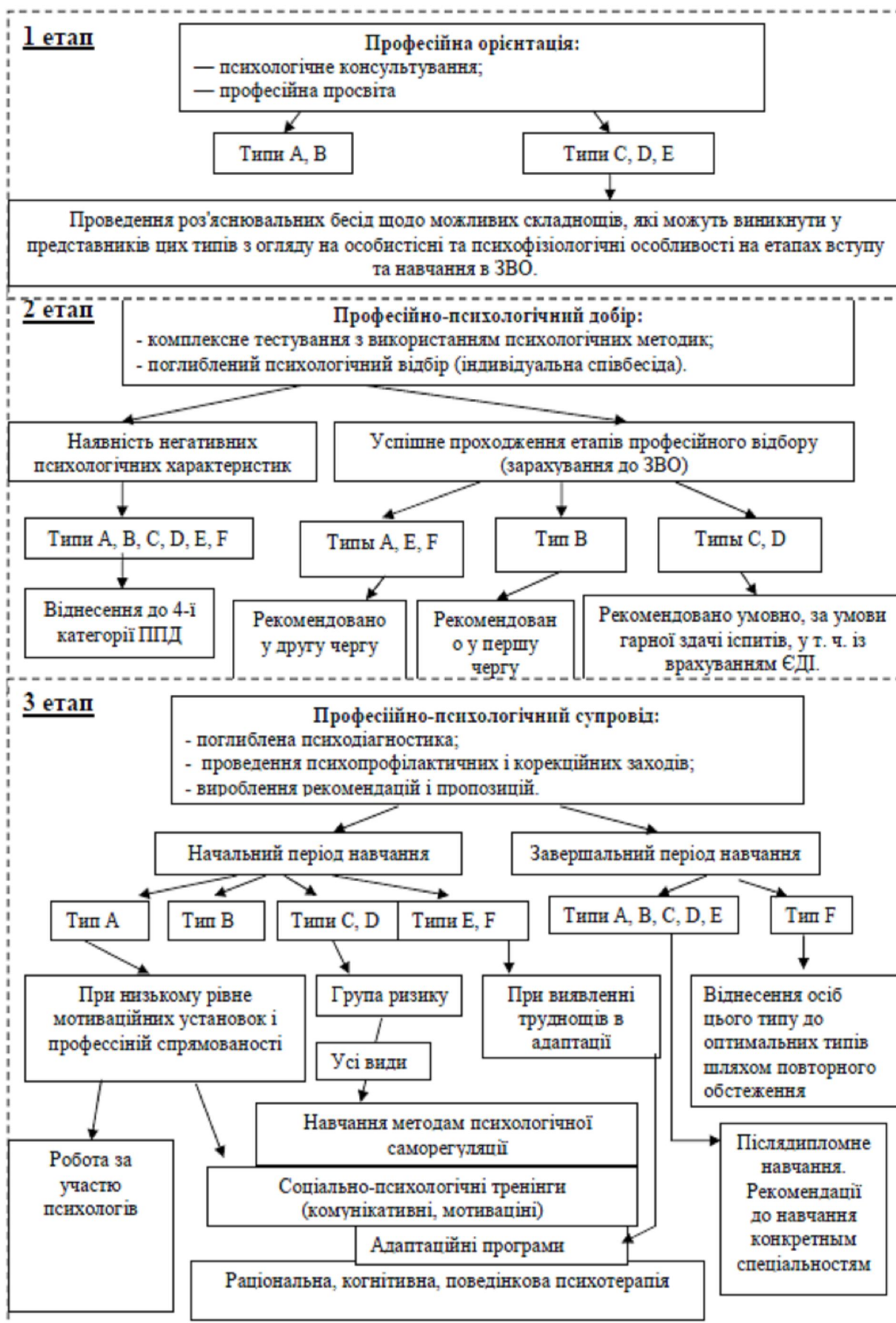

Рисунок 5. Рекомендації щодо врахування стилів інтелектуальної діяльності студентів при організації навчального процесу у ЗВО

На етапі власне професійного психологічного добору за рівних умов (успішного) проходження професійного добору (віднесення до певної категорії професійної придатності) особи із різними типами, що визначають СІД, можуть бути більшою чи меншою мірою рекомендовані до зарахування до ЗВО.

Заходів психологічної корекції (на 3-му етапі) потребують насамперед студенти, які мають недостатній рівень розвитку адаптаційних здібностей (студенти із «дефіцитним» і «продуктивним» СІД), а також студенти з ознаками зниження професійної мотивації та спрямованості в процесі навчання у ЗВО (студенти із «креативним» СІД). Представників із «дефіцитним» і «продуктивним» СІД слід віднести до особливої групи студентів (групи ризику), оскільки вони більше за інших схильні до проявів дезадаптаційних порушень.

Використовуючи психологічні та психофізіологічні особливості осіб із різними СІД можна підготувати більш інформативні та якісні рекомендації на навчання за конкретними спеціальностями.

Висновки. Когнітивний стиль діяльності є стійкою особистісною характеристикою, що дозволяє прогнозувати успішність професійного навчання студентів і подальшої їхньої діяльності як фахівця. Найоптимальнішими для навчання у ЗВО є студенти із «креативним», «популяційним» та «ригідним» СІД. Однак, незважаючи на успішність професійного навчання, студенти із «креативним» стилем інтелектуальної діяльності вирізняються нижчим рівнем професійної спрямованості, що часто є основною причиною їхнього відрахування із ЗВО. Найменш успішними у сфері професійного навчання є студенти із «дефіцитним» і «продуктивним» стилями інтелектуальної діяльності.

Студенти із «креативним» і «популяційним» СІД володіють найгармонійнішими особистісними особливостями, що сприяють найоптимальнішій професійній адаптації до умов навчання у ЗВО. Студенти із «дефіцитним» і «продуктивним» стилями інтелектуальної діяльності більш схильні до формування дезадаптаційних порушень, особливо на ранніх етапах навчання.

Існують певні стилі інтелектуальної діяльності, характерні для юнаків та юнок, які навчаються у ЗВО. Зокрема, у групі юнок, які навчаються у ЗВО, структура частоти зустрічальності стилів інтелектуальної діяльності близька до частоти зустрічальності у групі юнаків. Це багато у чому пояснюється особливостями розвитку і виховання цієї категорії юнок.

У студентів із «дискорданним» (перехідним) стилем у період навчання у ЗВО під впливом педагогічних і виховних заходів переважно до кінця навчання формуються переважно «креативний», «популяційний» і «ригідний» стилі інтелектуальної діяльності.

Найуспішнішими у навчанні та професійній адаптації є студенти із «креативним» (тип А) і «популяційним» (тип В) СІД. Однак, нарівні із високим рівнем професійного навчання та адаптації, студентів із «креативним» СІД вирізняє нестійка професійна спрямованість, що виявляється у високому відсотку відрахування студентів цього типу в процесі навчання через небажання продовжувати навчання у ЗВО та зниження мотивації до подальшої діяльності на завершальних етапах навчання. Менш успішними у сфері професійного навчання є студенти із «дефіцитним» (тип С) та «продуктивним» (тип D) когнітивними стилями. Для цієї категорії осіб більшою мірою характерною є затяжна професійна адаптація.

Найбільш гармонійними особистісними особливостями володіють студенти із «креативним» (тип А) і «популяційним» (тип В) СІД. Студенти із «дефіцитним» (тип С) і «продуктивним» (тип D) СІД більше за решту схильні до проявів акцентуацій характеру і, відповідно до цього, дезадаптаційних порушень під час навчання у ЗВО, що потребує проведення із такими студентами виховної роботи та заходів психологічної корекції в умовах ЗВО.

У юнок, які вступають до ЗВО, частота зустрічальності СІД є близькою до частоти зустрічальності стилів, характерних для юнаків. Однак, «дефіцитний» (тип С) і «ригідний» (тип Е) когнітивні стилі в юнок зустрічаються частіше, ніж у юнаків, що може бути пов'язано з особливостями їхнього виховання.

Структура стилів інтелектуальної діяльності студентів під час навчання у ЗВО є характеристикою динамічною (за рахунок перетворення до закінчення навчання у ЗВО «дискорданного» стилю інтелектуальної діяльності (тип F) на оптимальніші стилі), багато у чому обумовленою формуванням у перебігу навчально-виховного процесу у ЗВО професійно важливих якостей, необхідних майбутньому фахівцеві. Однак, у досліджуваних п'яти когнітивних стилях інтелектуальної діяльності (умовні типи А,

В, С, D і Е) простежується тенденція до їхньої стійкості в процесі навчання.

Найбільшою ефективністю в аспекті професійної діяльності вирізняються випускники ЗВО із «популярним» і «ригідним» стилями інтелектуальної діяльності. Представники цих когнітивних стилів мають найбільшу вираженість професійної спрямованості, високий рівень дисциплінованості та професіоналізму, порівняно із випускниками з іншими СІД.

Список використаних джерел

1. Бондар, С.І. (2000). Когнітивний стиль як індивідуальна стратегія переробки інформації особистістю. *Вісник Харківського Університету*, 498, серія «Психологія». Харків, 13-17.
2. Гарднер, Г. (2004). Множинні інтелекти. Теорія у практиці. Хрестоматія. К.: Мегатайп. 288 с.
3. Гармаш, Л., Коцур, Н. (2009). Шляхи оптимізації інтелектуального потенціалу студентів-першокурсників при адаптації до навчального процесу в ВНЗ. *Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Медична психологія*. Вип. 13. Т. 10.
4. Дідух, М.М. (2019). Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти. *Юридична психологія*. Том 25, 2, 61-59. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192502.61>
5. Кокун, О.М. (2004). Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ: Міленіум. 265 с.
6. Перетятко, В. (2023). Рівень інтелектуального розвитку як складова дидактичної адаптації студента-першокурсника університету. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2, 223-226. <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/3691>
7. Спіріна, Т.П., Зарюгіна, Ю.Є. (2014). Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 32, 182–184. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_69
8. Witkin, Herman A. et al. (1977). Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles and Their Educational Implications. *Review of Educational Research*, 47, 1-64.

References

1. Bondar, S.I. (2000). Kognityvnyj styl' jak indyvidual'na strategija pererobky informacii' osobystistju [Cognitive style as an individual strategy of information processing]. *Visnyk Harkivs'kogo Universytetu*, 498, serija «Psychologija». Harkiv, 13-17 (in Ukrainian)
2. Gardner, G. (2004). Mnozhynni intelektu. Teorija u praktyci [Multiple intelligences. Theory in practice]. Hrestomatija. K.: Mega-tajp (in Ukrainian)
3. Garmash, L., Kocur, N. (2009). Shljahy optymizacii' intelektual'nogo potencialu studentiv-pershokursnykiv pry adaptacii' do navchal'nogo procesu v VNZ [Ways to Optimise the Intellectual Potential of First-Year Students in Adapting to the Educational Process at a University]. *Aktual'ni problemy psihologii'. Psihologija navchannja. Medychna psihologija*. Vyp. 13. T. 10 (in Ukrainian)
4. Diduh, M.M. (2019). Problemy j osnovni naprjamy adaptacii' studentiv do umov nav-channja v zakladah vyshhoi' osvity [Problems and main directions of students' adaptation to the conditions of study in higher education institutions]. *Jurydychna psihologija*. Tom 25, 2, 61-59. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192502.61> (in Ukrainian)
5. Kokun, O.M. (2004). Optymizacija adaptacijnyh mozhlyvostej ljudyny: psyhofiziologichnyj aspekt zabezpechennja dijal'nosti [Optimisation of human adaptive capacities: psychophysiological aspect of activity support]: monografija. Kyi'v: Milenium (in Ukrainian)
6. Peretjat'ko, V. (2023). Riven' intelektual'nogo rozvytku jak skladova dydaktychnoi' adaptacii' studenta-pershokursnyka universytetu [The level of intellectual development as a component of didactic adaptation of a first-year university student]. *Pedagogichni nauky: teorija ta praktyka*, 2, 223-226. <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/3691> (in Ukrainian)
7. Spirina, T.P., Zarjugina, Ju.Je. (2014). Osoblyvosti adaptacii' studentiv-pershokursnykiv do umov navchannja u vyshhomu navchal'nomu zakladi [Peculiarities of adaptation of first-year students to the conditions of study in a higher education institution]. *Naukovyj visnyk Uzhgo-rods'kogo nacional'nogo universytetu*, 32, 182–184. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_69 (in Ukrainian)

8. Witkin, Herman A. et al. (1977). Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles and Their Educational Implications. *Review of Educational Research*, 47, 1-64.

Summary

STYLE OF INTELLECTUAL ACTIVITY AS A FACTOR IN THE SUCCESS
OF STUDENTS' ADAPTATION TO STUDYING IN A UNIVERSITY

Moroz L. Doctor of Psychological Sciences, Full Professor,
Professor of Psychology Department,
Pavlo Tychyna, Uman State Pedagogical University

Introduction. One of the main factors influencing the success of professional training and further professional activity of a specialist is the style of activity that is being formed or has already been formed, which contains a complete list of individual psychological characteristics of the personality. The preferred style of activity allows the individual to effectively adapt to certain conditions of life. The manifestation of the activity style is diverse and is reflected in the ways of action, methods of organising mental activity and the peculiarities of reactions and mental processes. This stable system as a set of the most effective methods and ways of organising a person's own activities and behaviour has an adaptive function.

The purpose is to presentation of the results of studying the psychological characteristics of students with different styles of intellectual activity and assessment of their importance for the success of adaptation to the conditions of study in higher education.

Methods - expert survey, testing, methods of mathematical statistics.

Originality. Graduates with the 'population' and 'rigid' styles of intellectual activity are the most effective in terms of professional activity. Representatives of these cognitive styles have the highest degree of professional orientation, high level of discipline and professionalism compared to graduates with other styles of intellectual activity.

Conclusion. The cognitive style of activity is a stable personal characteristic that allows predicting the success of students' professional training and their further activity as a specialist. The structure of students' intellectual activity styles while studying at a higher education institution is a dynamic characteristic (due to the transformation of the "discordant" style of intellectual activity (type F) into more optimal styles by the end of their studies at a higher education institution), largely due to the formation of professionally important qualities required by a future specialist during the educational process at a higher education institution. However, in the studied five cognitive styles of intellectual activity (conditional types A, B, C, D and E), there is a tendency towards their stability in the learning process.

Keywords: cognitive style of activity; success of professional training; students; styles of intellectual activity; sustainability; learning process.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 02.02.25.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 27.03.25.

© 2025. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.